

विद्या भवन बालिका विद्यापीठ

शक्ति उत्थान आश्रम लखीसराय

विषय -संस्कृत दिनांक 08-07-2021

वर्ग-सप्तम शिक्षक राजेश कुमार पाण्डेय

एन० सी० ई० आर० टी० पर आधारित

अष्टम पाठ ।

शून्यम्

१ - एकः (पुल्लिंग), एका (स्त्रीलिंग) , एकम्
(नपुंसकलिंग),

२ -द्वौ, द्वे, द्वे,

३ - त्रयः, तिस्रः, त्रीणि

४ -चत्वारः चतस्रः, चत्वारि

चार (४) के बाद सभी संखाँ सभी लिंगों में एकसमान रूप में होती हैं।

५ - पंच/पञ्च

६ - षट् , ७ - सप्त , ८ - अष्ट , ९ - नव , १० - दश ,

(११ से ४० तक २ के लिये द्वा , ३ के लिये त्रयः / त्रयो , ८ के लिये अष्टा का प्रयोग होता है .

और ४० के उपर २ के लिये द्वि , ३ के लिये त्रि, तथा ८ के लिये अष्ट प्रयोजे जाते हैं ।)

११ - एकादश , १२ - द्वादश , १३ - त्रयोदश , १४ -
चतुर्दश , १५ - पंचदश

१६ - षोडश , १७ - सप्तदश , १८ - अष्टादश , १९ -
नवदश/ऊनविंशतिः/एकोनविंशतिः , २० - विंशतिः ,

२१ - एकविंशतिः , २२ - द्वाविंशतिः , २३ - त्रयोविंशतिः
, २४ - चतुर्विंशतिः , २५ - पंचविंशतिः

२६ - षड्विंशतिः , २७ - सप्तविंशतिः , २८ -
अष्टाविंशतिः , २९ - नवविंशतिः/एकोनत्रिंशत्/ऊनत्रिंशत् ,
३० - त्रिंशत् ,

४० - चत्वारिंशत् , ५० - पंचाशत्

एकपञ्चाशत् , द्विपञ्चापञ्चाशत् , त्रिपञ्चाशत् ,
चतुर्पञ्चाशत् , पञ्चपञ्चाशत्

६० - षष्टिः , ७० - सप्ततिः , ८० - अशीतिः ,

एकाशीतिः , द्व्य-शीतिः , त्र्यशीतिः , चतुराशीतिः ,
पञ्चाशीतिः ,

षडशीतिः , सप्ताशीतिः , अष्टाशीतिः , (८९ - नवाशीतिः
वा एकोननवतिः वा)

९० - नवतिः

सौ - शतम्

हज़ार - सहस्रम्

लाख (सौ सहस्र)- लक्षम्

करोड़ (सौ लाख)- कोटि

अरब (सौ करोड़)- अर्बुदम्

खरब (सौ अरब)- खर्वम्

नील (सौ खरब) - नीलम्

पद्म (सौ नील)- पद्मम्

आधा - अर्द्धम्

एक पाव - पादम्, अर्द्धार्द्धम्

पूरा - पूर्णम्

अनन्त - अनन्तम्

संख्यावाचक शब्द

अंक	संख्यावाचक शब्द	अंक	संख्यावाचक शब्द
1	एकः/एका/एकम्	34	चतुस्त्रिंशत्
2	द्वौ/द्वे/द्वे	35	पञ्चत्रिंशत्
3	त्रयः/तिस्रः/त्रीणि	36	षट्त्रिंशत्
4	चत्वारः/चतस्रः/चत्वारि	37	सप्तत्रिंशत्
5	पञ्च	38	अष्टत्रिंशत्
6	षट्	39	नवत्रिंशत्
7	सप्त	40	चत्वारिंशत्
8	अष्ट	41	एकचत्वारिंशत्
9	नव	42	द्विचत्वारिंशत्
10	दश	43	त्रिचत्वारिंशत्
11	एकादश	44	चतुश्चत्वारिंशत्
12	द्वादश	45	पञ्चचत्वारिंशत्
13	त्रयोदश	46	षट्चत्वारिंशत्
14	चतुर्दश	47	सप्तचत्वारिंशत्
15	पञ्चदश	48	अष्टचत्वारिंशत्
16	षोडश	49	नवचत्वारिंशत्
17	सप्तदश	50	पञ्चाशत्
18	अष्टादश	51	एकपञ्चाशत्
19	नवदश/एकोनविंशतिः	52	द्विपञ्चाशत्
20	विंशतिः	53	त्रिपञ्चाशत्/त्रयःपञ्चाशत्
21	एकविंशतिः	54	चतुःपञ्चाशत्
22	द्वाविंशतिः	55	पञ्चपञ्चाशत्
23	त्रयोविंशतिः	56	षट्पञ्चाशत्
24	चतुर्विंशतिः	57	सप्तपञ्चाशत्
25	पञ्चविंशतिः	58	अष्टपञ्चाशत्
26	षट्विंशतिः	59	नवपञ्चाशत्
27	सप्तविंशतिः	60	षष्टिः
28	अष्टविंशतिः	61	एकषष्टिः
29	नवविंशतिः	62	द्विषष्टिः
30	त्रिंशत्	63	त्रिषष्टिः
31	एकत्रिंशत्	64	चतुष्षष्टिः
32	द्वात्रिंशत्	65	पञ्चषष्टिः
33	त्रयस्त्रिंशत्	66	षट्षष्टिः

संख्यावाचक शब्दरूप (1-10 तक)

विभक्ति	एक (पुल्लिंग)	एक (स्त्रीलिंग)	एक (नपुसंकलिंग)	दो (पुल्लिंग)	दो (स्त्रीलिंग)	दो (नपुसंकलिंग)
प्रथमा	एकः	एका	एकम्	द्वौ	द्वे	द्वे
द्वितीया	एकम्	एकाम्	एकम्	द्वौ	द्वे	द्वे
तृतीया	एकेन	एकया	एकेन	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
चतुर्थी	एकस्मै	एकस्यै	एकस्मै	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
पञ्चमी	एकस्मात्	एकस्याः	एकस्मात्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
षष्ठी	एकस्य	एकस्याः	एकस्य	द्वयोः	द्वयोः	द्वयोः
सप्तमी	एकस्मिन्	एकस्याम्	एकस्मिन्	द्वयोः	द्वयोः	द्वयोः

विभक्ति	तीन (पुल्लिंग)	तीन (स्त्रीलिंग)	तीन (नपुसंकलिंग)	चार (पुल्लिंग)	चार (स्त्रीलिंग)	चार (नपुसंकलिंग)
प्रथमा	त्रयः	तिस्रः	त्रीणि	चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
द्वितीया	त्रीन्	तिस्रः	त्रीणि	चतुरः	चतस्रः	चत्वारि
तृतीया	त्रिभिः	तिसृभिः	त्रिभिः	चतुर्भिः	चतसृभिः	चतुर्भिः
चतुर्थी	त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	त्रिभ्यः	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	चतुर्भ्यः
पञ्चमी	त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	त्रिभ्यः	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	चतुर्भ्यः
षष्ठी	त्रयाणाम्	तिसृणाम्	त्रयाणाम्	चतुर्णाम्	चतसृणाम्	चतुर्णाम्
सप्तमी	त्रिषु	तिसृषु	त्रिषु	चतुर्षु	चतसृषु	चतुर्षु

इसी प्रकार पाँच से लेकर दस तक की संख्याओं के रूप चलते हैं और सभी लिंगों में समान होते हैं-

विभक्ति	पाँच	छः	सात	आठ	नौ	दस
प्रथमा	पञ्च	षट्	सप्त	अष्ट	नव	दश
द्वितीया	पञ्च	षट्	सप्त	अष्ट	नव	दश
तृतीया	पञ्चभिः	षट्भिः	सप्तभिः	अष्टभिः	नवभिः	दशभिः
चतुर्थी	पञ्चभ्यः	षट्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
पञ्चमी	पञ्चभ्यः	षट्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
षष्ठी	पञ्चानाम्	षण्णाम्	सप्तानाम्	अष्टानाम्	नवानाम्	दशानाम्
सप्तमी	पञ्चसु	षट्सु	सप्तसु	अष्टसु	नवसु	दशसु

